

18.12.2024

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Kauppatorin asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2016-011236 T 10 03 03

Helsingin kaupunkiympäristön toimialan asemakaavoituspalvelu on pyytänyt kaupunginmuseon lausuntoa asemakaavan muutoksesta, joka koskee Kauppatoria siihen rajautuvine vesialueineen. Kaupunginmuseo tarkastelee hanketta perustehtävänsä mukaisesti kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta.

Alueelle on laadittu aiempi kaavaluonnos, joka on ollut nähtävillä 18.11.–9.12.2019. Asemakaavan luonnosvaiheen jälkeen on todettu tarve laajentaa asemakaava-alue koskemaan Vanhaa kauppahallia ja sen ympäristöä siten, että kaava-alue liittyy saumattomasti Makasiinirannan kaava-alueeseen saakka. Päivitetyin osallistumis- ja arviointisuunnitelman (19.11.2024) mukaan Kauppatori on Helsingin historiallisesti arvokas merellinen edusaukio, jonka kulttuurihistorialliset arvot on tarkoitus turvata asemakaavassa. Rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kauppahallin rakennus suojellaan ja kaava ajantasaistetaan. Aluetta kehitetään lisäksi liikennemuotojen toimivana solmukohtana ja osana kävelykeskustaa. Myös kehittyvän vesiliikenteen tarpeet huomioidaan suunnittelussa. Asemakaavan muutoksen yhteydessä tarkastellaan torikaupan laajentumisen ja kehittymisen mahdollisuuksia sekä huollon vaatimien tilojen ja ympärivuotisen ravintolan sijoittumisen mahdollisuutta alueelle.

Alueella on voimassa useita asemakaavoja. Pääosalla aluetta on voimassa asemakaava vuodelta 1895. Suunnittelualue rajautuu itäreunastaan vuodelta 1991 voimassa olevaan asemakaava-alueeseen, jossa on osoitettu vesialue, vesialueen ylittävä silta sekä alue jalankululle ja pyöräilylle. Tässä asemakaavassa Linnanaltaan pohjoispuoli on merkitty suojeltavaksi aukioksi, joka on historiallisesti ja kaupunkirakenteellisesti arvokas. Tällä alueella uusien rakenteiden tulee olla mittakaavansa ja tyylinsä puolesta ympäristöönsä sopivia, esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoisia sekä torin toimintoja palvelevia. Helsingin yleiskaavassa (2016) alue on merkitty pääosin liike- ja palvelukeskustan (C1) alueeksi, sekä suunnittelualueen itäosassa kantakaupunki (C2) alueeksi. Pohjoispuolella Kauppatoria sivuaa merkintä raideliikenteen runkoyhteys.

Suunnittelualue sijoittuu valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY 2009) Helsingin kauppatori rakennuksineen alueelle ja suurin osa Kauppatoria reunustavista rakennuksista on suojeltu

18.12.2024

asemakaavamerkinnöin. Alue on myös osa maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Helsingin empire-keskusta ja kivi- ja puukaupunki sekä merellisen Helsingin kansallismaisemaa. Suunnittelualue sijaitsee lisäksi Suomenlinnan maailmanperintökohteen suojavyöhykkeellä. Helsingin kaupunki omistaa kohdealueen ja kaavoitus on tullut vireille kaupungin aloitteesta.

Alueelle on laadittu suunnitteluperiaatteet (KSLK, 13.12.2016), jotka ovat lähtökohtana alueen suunnittelulle. Suunnitteluperiaatteissa tuodaan esiin Kauppatorin historiallinen arvo ja merellisyys sekä merkitys Helsingin keskeisenä torikaupan ja kaupunkielämän paikkana. Suunnitteluperiaatteiden mukaan Kauppatorin keskeisille osille ei osoiteta uutta rakentamista tai kiinteitä rakennelmia. Kauppatorin avoimuuden säilyminen sekä täyttyvä ja tyhjentyvä tila itseisarvona on myös nostettu esiin suojeluperiaatteissa. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan suunnittelualueen olennaiset maankäytölliset kehittämistarpeet liittyvät liikkumiseen ja yhteyksiin sekä toimintojen sijoittumiseen. Suunnitteluperiaatteiden mukaan hankkeessa parannetaan kävely-yhteyksiä ja pyöräliikenteen reittejä, huomioidaan ja arvioidaan vesireitiliikenteen sekä raitiotieverkoston tarpeita ja kehittämistä. Suunnitteluperiaatteissa on myös huomioitu alueen torikaupan kehittäminen.

Helsingin kaupunginmuseon kanta

Arkeologinen kulttuuriperintö

Kauppatorin suunnittelualueella sijaitsee osittain muinaismuistolain (295/1963) perusteella rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös: Vironniemen Helsingin vanha asemakaava-alue (tunnus muinaisjäänösrekisterissä 1000006099). Muinaisjäänös koostuu 1600-luvun Helsingin kaupunkirakenteista.

Helsinki siirrettiin 1640-luvulla Koskelasta Vantaanjoen partaalta Vironniemelle, nykyisen kantakaupungin alueelle. Tuolloin rakennettuja asuintontteja on sijainnut osittain suunnittelualueella, nykyisen katualueen kohdalla Pohjois-Esplanadi 3–9:n eteläpuolella. On mahdollista, että näistä tonteista on säilynyt rakenteita tai kulttuurikerroksia maan alla. Karttatietojen perusteella on nykyisen Kauppatorin pohjoisosan kohdalla sekä alueella Havis Amandalta Lyypekinlaiturille sijainnut 1600- ja 1700-luvuilla runsaasti rantavajoja ja laitureita, joiden jäännöksiä sekä sataman muusta toiminnasta syntyneitä jälkiä saattaa olla säilyneenä maan alla. Havis Amandan suihkulähteen kohdalle 2023–2024 tehdyissä arkeologisissa kaivauksissa löytyi laiturirakenne sekä esineistöä, jotka ajoittuvat todennäköisesti 1700-luvulle.

Muinaismuistolain 1. §:ssä todetaan: ”Kiinteät muinaisjäänökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja histo-

18.12.2024

riasta. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty.” Museovirasto voi antaa luvan muinaisjäännöksen alueella toimimiseen kuultuaan Helsingin kaupunginmuseon lausunnon asiasta ja muinaismuistolain 13. §:n mukaisen neuvottelun jälkeen. Aikanaan valmistuvista Kauppatorin tarkemmista rakennussuunnitelmista tulee tehdä lausuntopyyntö Helsingin kaupunginmuseolle. Suunnitelmista on erityisen tärkeää käydä ilmi, missä kohdissa maata tullaan kaivamaan ja kuinka syvältä. Mahdollisten arkeologisten tutkimusten kustannuksista vastaa hankkeen teettäjä.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Torin historia ulottuu 1800-luvun alkuun. Kauppatorin suunnittelu käynnistyi Helsingin palon 1808 jälkeen, jälleenrakennustöiden ja Helsingin pääkaupungiksi tulon 1812 yhteydessä. Torin muoto on pitkälti peräisin jälleenrakennuskomitean puheenjohtajan, Johan Albrecht Ehrenströmin asemakaavasta 1817. Kaupankäynti alkoi Kauppatorilla jo 1820-luvulla. Nykyisen kaltaisena Kauppatori alkoi hahmottua visuaalisesti 1830-luvulta alkaen, kun torin pinnat kivettiin. Pinnat olivat ensin mukulakiveä, mutta kiveys vaihdettiin käyttömukavuuden ja hygienian takia sileämmäksi nupukiveksi 1880-luvulla. 1930-luvulla osia torista asfaltoitiin ja satamalaiturien reunoille tehtiin sileämpi kiveys. Kauppatori ja nykyinen Etelärannan alue saivat nykyisen muotonsa 1800-luvun puoliväliin mennessä. Kauppatori muodostuu torialueista, laitureista ja niiden väliin sijoittuvista altaista. Torilla on sijainnut erilaisia rakennuksia ja rakennelmia, joista osa on purettu. Näitä ovat olleet mm. matkustaja- ja tavarapaviljongit, katokset ja kioskit. Torin ilmeeseen ja fyysiseen muotoon on vaikuttanut eniten torin poikki rakennettu, Helsingin niemien kiertänyt satamarata, joka oli tarkoitettu tavaraliikennettä varten. Se kulki Eteläsatamasta torin poikki Katajanokalle ja rataa varten rakennettiin Keisarinluodonlaituri. Torille rakennettiin myös kaksi kääntösiltää raiteita varten ja sillanhoitajille vahtituvat, joista toinen on säilynyt Keisarinluodonlaiturilla. Radan käyttö päättyi vuonna 1980.

Kauppatorin nykyisiä rakennuksia ja muistomerkkejä ovat Keisarinnan kivi (1835), arkkitehti Gustaf Nyströmin suunnittelema Kauppahalli (1889), siltavahdin tupa (1895), kioski (1900-luvun alku), Havis Amandan patsas altaineen (1908) ja Suomenlinnan lauttapaviljonki (1952). Nykyisten torikojujen oranssi väritys on peräisin 1950-luvulta.

Kaupunginmuseo on lausunut asemakaavan muutokseen liittyen 20.4.2018 sekä 9.12.2019. Museo on myös osallistunut alueen kehittämiseen liittyviin neuvotteluihin. Museo on tuonut lausunnoissaan esiin, että asema-kaavassa tulee huomioida Kauppatorin kulttuuriympäristö kokonaisuutena.

18.12.2024

Muutokset tulee suunnitella torin historialliseen merkitykseen ja toritoiminnan jatkuvuuteen sopeuttaen. Mahdollisen uuden, pysyvän rakentamisen, tulee olla pienimittakaavaista ja se tulee sijoittaa ja sopeuttaa niin kulttuuriympäristöön, kaupunkikuvaan kuin näkymiinkin. Kaupunginmuseo katsoo, että Kauppatorille on mahdollista toteuttaa ympäristön arvokkaat ominaispiirteet huomioiva uudisrakennus huollon vaatimille tiloille. Uudisrakennuksen tulee sijoittelunsa ja arkkitehtuurinsa puolesta olla kuitenkin tarkasti harkittu. Myös sijainti Suomenlinnan maailmanperintökohteen suoja-alueella tulee ottaa huomioon. Uudisrakennus ei saa heikentää ympäristön rakennustaiteellisia tai maisemallisia arvoja ja tarkemmassa suunnittelussa on oleellista kiinnittää huomiota paikan ominaispiirteisiin sekä Kauppatorista ja sen ympäristöstä tehdyissä selvityksissä esiintuotuihin tärkeisiin näkymiin.

Kaupunginmuseon näkemyksen mukaan kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävän kauppahallin säilyminen tulee turvata suojelumääräyksin. Museo esittää kauppahallin suojelua kaavamerkinällä sr-1: ”Rakennustaiteellisesti, historiallisesti tai kaupunkikuvallisesti erityisen arvokas suojeltava rakennus. Suojelu koskee rakennuksen alkuperäisiä tai niihin verrattavia rakenteita, rakennusosia ja arvokkaita sisätiloja kokonaisuutena. Rakennuksessa tehtävät korjaustyöt ja muutokset eivät saa heikentää sen arvoa tai hävittää sen ominaispiirteitä. Rakennusta ei saa purkaa.” Suojelumääräystä tulee tarkentaa sisätilojen osalta asemakaavan laatimisen edetessä. Lisäksi museo katsoo, että torin vaalittavien ominaispiirteiden, kuten esimerkiksi satamaradasta kertovan kääntösillan kiskojen fragmenttien sekä siltavahdin tuvan säilyminen tulee huomioida asemakaavan muutoksessa.

Suunnittelualueen edustalle sijoittuva Helsingin merimaisema on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi, joten suunnittelussa tulee huomioida sekä merelle että mereltä Kauppatorille avautuvat näkymät. Kaupunginmuseo katsoo, että kaavamääräyksissä tulee turvata myös Kauppatorin kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen sekä merijulkisivun säilyminen suojelumerkinällä. Suunnitteluperiaatteissa mainitaan, että tulvariskejä tarkastellaan osana maankäytön suunnittelua. Museo katsoo, että mahdolliset uudet tulvarakenteet sekä nykyisten rantamuurien kunto ja korjaamisen tai uudistamisen tarve tulee toteuttaa harkiten ja arvokkaaseen kulttuuriympäristöön sopeuttaen. Museo pitää tärkeänä, että kaava-alueen suojelumääräyksiä tarkastellaan ja tarvittaessa täydennetään asemakaavan laatimisen edetessä.

Kaupunginmuseolla ei ole muuta huomautettavaa asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta.

Lisätiedot

Katariina Ruuska-Jauhijärvi, tutkija, puhelin: 09 310 36473
katariina.ruuska-jauhijarvi(a)hel.fi

Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

5 (5)

18.12.2024

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö